

4- Sahabeler hadislerin tamamını niçin yazmamıştır?

Bir önceki konuda bir kısım sahabelerin hadisleri yazdıklarını ancak bunların onda bir kadar olduğunu belirtmiştik. Bu makamda sorumuz şu:

— Sahabeler hadislerin tamamını niçin yazmamıştır?

Bunun sebebi, bir kısım sahabelerin yazmayı hoş görmemesi ve ilmin hafızaya yazılması gerektiğine inanmalarıdır. Bu meseleyi anlayabilmek için o asrın şartlarına bakmak gerekir.

Arapların çoğu okuma yazma bilmezdi. Bu hakikate Peygamberimiz (a.s.m.) şu sözüyle dikkat çeker:

— Biz ümmi bir ümmetiz; yazı ve hesap bilmeyiz. (Buhârî, Savm, 13; Müslim, Siyam, 15; Ebû Dâvûd, Savm, 4)

Arapların çoğu okuma yazma bilmedikleri için, şiir, hitabet, savaş kıssaları ve nesep bilgileri gibi kültürlerini şifahi yolla yani sözlü olarak nakletme geleneğine sahiptiler. Bu da Arapların ezberleme yeteneklerini çok geliştirmişti. Fevkalade bir hafıza gücüne sahiptiler. Bu insanların içinde, işittikleri uzun bir şiiri veya hitabeyi bir defa dinlemekle ezberleyebilecek kadar kuvvetli hafızası olanlar vardı.

Peygamberimiz (a.s.m.) konuşurken, kelimeleri sayılacak derecede yavaş telaffuz etmesi sebebiyle bu kişiler hadisleri kolayca ezberleyebiliyordu. Onların hafıza kuvvetine dair birkaç sözlerini nakletmek herhâlde yerinde olur:

İbni Şihab demiştir ki: Ben Bâkî'den geçerken kaba bir söz gelmesin diye kulaklarımı tıkarım. Vallahi, kulağıma girip de unutmuş olduğum hiçbir şey yoktur.

İmam Şâbî de benzer sözü söyler. Yine İbni Abbas Hazretleri, Ömer İbni Ebî Rebâ'ya ait bir kasideyi tek bir dinlemede ezberlemiştir.

Bunun örnekleri çoktur. Arap edebiyatı okuyanlar bu örnekleri çok iyi bilirler. Meseleyi uzatmamak için fazla misal vermiyoruz.

Böyle kuvvetli bir hafızaya sahip olmak sadece sahabelere de has değildi. Arapların bir çoğunda bu özellik vardı. İşte fitri olan bu özellik Allah'ın hususi ihsanıyla birleşince, bir hadisi bir defa işitmekle ezberleyen ve ezberlediğini asla unutmayan sahabeler ortaya çıktı.

Böyle bir hafızanın neticesi olarak da bazı sahabeler hadislerin yazılmasına karşı çıkıyordu. Bu karşı çıkışın sebepleri şunlardır:

1. Onların yazmaya ihtiyacı yoktu. Çünkü onlar bütün hadisleri bir defa dinleyerek

ezberliyor ve bir daha unutmuyorlardı.

2. Hadisler yazılırsa Kur'an'ın ihmal edilebileceğini düşünüyorlardı.
3. İlim talibinin yazıya güvenerek ezberi azaltmasından korkuyorlardı. Çünkü onlara göre, ilim yazılan şey değil, hafıza tutulan şeydi. El-ilmu fi's-sudûri lâ fi's-sutûri (ilim satırlarda değil, sadırlardadır) diyorlardı.

Nitekim el-Halil şöyle der:

— İlim dolaba değil akla yerleştirilendir.

İşte bu gibi sebeplerden dolayı, dâhi derecede zekâyâ sahip ve müthiş hafızaları olan başta Abdullah İbni Mesud, Ebû Musa el-Eş'arî, Ebû Hüreyre, İbni Abbas, Ebû Said el-Hudrî ve Abdullah İbni Ömer gibi zatlar hadisleri yazmıyor ve yazılmasına karşı çıkıyorlardı.

Dilerseniz şimdi, hadisleri yazmaya karşı çıkan bazı sahabelerden birkaç söz nakledelim:

Ebû Said el-Hudrî Hazretleri (r.a.), kendisinden dinlediği hadisleri yazmak isteyenlere müsaade etmez ve şöyle derdi:

— Hadislerden mushaflar mı yapmak istiyorsunuz? Peygamberimiz (a.s.m.) bize söylüyordu, biz de ezberliyorduk. Öyleyse siz de bizim gibi ezberleyin.

İbni Abbas Hazretleri de şöyle demiştir:

— Biz ilmi ne yazarız ne de yazdırırız.

Ebû Bürde (r.a.) şöyle der:

— Ebû Musa bize bir kısım hadisler rivayet etti. Biz bunları yazmaya kalktık. Bize, “Yoksa benden işittiklerinizi yazıyor musunuz?” dedi. “Evet.” cevabımız üzerine, “Bana onları getirin.” dedi. Getirtip suda hepsini yıkadı ve “Biz nasıl ezberlediysek siz de ezberleyin.” dedi.

Muhammed İbni Şirin der ki:

— Abîde'ye, “Senden dinlediklerimi yazayım mı?” diye sordum. “Hayır.” dedi ve bana sordu: “Ben sana kitaptan mı okuyorum?” Ben de “Hayır.” dedim.

İmam Şâbî der ki:

— Ben beyaz üzerine siyah hiç yazmadım. Bir kimseden dinlediğim hadisi bana bir kere daha tekrar etmesini de arzulamadım.

Bu meselenin örnekleri çoktur. Biz bu kadarla yetinelim ve hemen şunu da ilave edelim:

Yazmaya karşı çıkan bu zatların hemen hepsi, sonradan dikkatsiz ravileri görünce bu kanaatlerinden vazgeçerek hadislerin yazılmasını tavsiye etmiş, talebelerine hadis yazdırmış

hatta kendileri de hadislerin yazılı olduğu metinler edinmişlerdir.

Sahabeler arasındaki yazıp yazmama hususundaki ihtilaf yani bir kısım sahabenin yazarken diğer kısmın yazmaması, sahabeden sonraki tâbiîn asrından da devam etti. Bir kısım tâbiîn âlimleri sahabeler gibi müthiş bir hafızaya sahip olduklarından hadisleri yazmıyor, sadece sahabelerden dinlemekle ezberliyordu. Bir kısmı ise hadisleri yazıyla muhafaza ediyordu.

Hadisleri yazmadan ezberleyen bu zatların hafıza kuvvetini şununla anlayın ki:

- Yüz bin hadis-i şerifi senetleriyle birlikte ezberleyene “hafız” denir.
- İki yüz bin hadis-i şerifi senetleriyle birlikte ezberleyene “şeyhu’l-hadis” denir.
- Üç yüz bin hadis-i şerifi senetleriyle birlikte ezberleyene “hüccetü’l-İslam” denir.
- Üç yüz binden daha çok hadis-i şerifi senetleriyle birlikte ezberleyene “hadis imamı” ve “hadis müçtehid” denir.

Hadis imamlarından bir kısmı beş yüz bin hadis-i şerif ezberlemiştir. Ahmed İbni Hanbel Hazretleri bir milyon hadis-i şerifi senetleriyle birlikte ezberlemiştir. Bugün değil beş yüz bin hadisi, beş yüz hadisi senetleriyle birlikte ezberleyen bir kişi bulamazsınız!

Dolayısıyla o insanların hafıza kuvvetini kendinize kıyas etmeyin. Onlar hem buldukları ortamın hafızalarını kuvvetlendirdiği hem de bunun üstüne Allah’ın hususi ihsanına sahip kişilerdi.

Burada şu soruya da cevap vermek icap eder; bu kadar çok hadis nasıl olabilir?

Bazen hadis bir tane olur da rivayet yolları, lafızlarının farklılığı ve onu rivayet edenlerin çokluğu bakımından bir tek hadis yüz hadis sayılır. Alimlerden bir kısmı, aynı konudaki farklı rivayetleri konu aynı olduğu için tek bir hadis kabul ederken, bir başka kısmı ise hadisin metninde manaya etki eden en ufak bir ziyade veya noksanlık bulunduğunda onu ayrı bir hadis saymaktadır. Bu sebeple metin açısından hadislerin sayımı da hadis sayısını etkilemektedir. Demek ki, hadisçiler, hadislerin sayısı hususunda yüksek rakam verdiklerinde, hadislerin hakiki sayısını değil, rivayetlerin kaynağını ve isnadlarını kastettikleri şeklinde anlamak gerekir.

Ahmed b. Hanbel’in Rivayet edeceđi hadisleri ezberinde olduđu halde mutlaka kitaba bakarak okurdu.

Bazı hadisler arasındaki fark sadece “Ve”, “Ev”. “Ti”, “Bi”, “İleyhi”, “Aleyhi” gibi şeklî farklardan ibaret bile olsa, bunları büyük bir titizlikle aynen rivayet ederdi. Rivayetlerde âlî isnad aramanın Seleften kalma bir sünnet olduğunu söyleyerek âlî rivayetlere büyük önem vermesi, hadislerin mâna olarak rivayetine taraftar olmaması, bir hadisi ihtiva ettiği hükümlere göre ilgili bablarda parça parça rivayet etmeyi uygun görmemesi, kendisine bir hadisteki nâdir (garîb) bir kelimenin sorulması üzerine, bunun garibi bilenlere sorulmasını

tavsiye ederek Peygamber (asv) buyruğu hakkında zan ile konuşamayacağını söylemesi, onun hadis rivayetinde ne kadar titiz davrandığını göstermektedir.

İşte o zatların böyle bir hafızaya sahip olmaları ve başta beyan ettiğimiz sebeplerden dolayı, bir kısmı yazmış olsa da sahabelerin ve tâbiînin birçok muhaddisi hadisleri yazmamış, hadisleri şifahi olarak nakletmiştir. Hadislerin devlet eliyle yazım işi, bu büyük âlimlerin ölümü ve hadislerin kaybolması korkusuyla Halife Ömer b. Abdülaziz döneminde başlamıştır.

Herhâlde sahabelerin niçin bütün hadisleri yazmadığı meselesi anlaşılmıştır. Aslında onlar hadisleri yazmışlar. Ancak kâğıda değil, hafızalarına yazmışlar. Ne zaman ki onlar gibi hafızaya yazacak insanlar azalmış, o zaman bu hadis âlimlerinin hafızalarındaki hadisler alınıp kayda geçirilmiş. İş mesele bu kadar basit!